

Stichting Het Nederlands Economisch Instituut

Verslag over het jaar 1981

Curatorium

Aan het einde van het verslagjaar traden de heren drs. P. L. Justman Jacob en mr. J. J. van der Lee statutair af. Mr. H. Rijpstra trad wegens omstandigheden op 14 mei 1981 af. Per 1 januari 1982 traden de volgende curatoren in functie: dr. J. E. Andriessen (Wassenaar), mr. P. van Dijke (Zeist), dr. ir. A. P. Oele (Rhoon) en drs. J. C. Smit (Lunteren). Per 1 januari 1982 volgde dr. J. M. Goudswaard als ondervoorzitter drs. P. L. Justman Jacob op.

Directorium en secretariaat

Prof. dr. L. H. Klaassen, president-directeur; prof. dr. H. W. Lambers, directeur; prof. dr. J. H. P. Paelinck, directeur; prof. dr. L. B. M. Mennes, adjunct-directeur; drs. E. H. Mulder, adjunct-directeur; drs. P. J. Montagne, algemeen secretaris; drs. A. de Wit, secretaris.

Redactie Economisch Statistische Berichten

Commissie van redactie: prof. dr. H. C. Bos, drs. R. Iwema, prof. dr. L. H. Klaassen, prof. drs. H. W. Lambers, prof. dr. L. B. M. Mennes, drs. P. J. Montagne, prof. dr. J. H. P. Paelinck, drs. A. de Wit. *Redacteur-secretaris:* drs. L. P. J. van der Geest. *Adjunct-redacteur-secretaris:* drs. J. A. Kamps (vanaf 1 januari 1982).

Algemeen

Per 1 januari 1981 trad de rechtspersoon de Stichting Het Nederlands Economisch Instituut toe tot het bestuur van de Stichting Gaia Institute for the Study of Natural Resources te Oegstgeest; drs. G. R. Otten werd per die datum benoemd tot directeur. Op 9 februari vergaderde het bestuur van deze stichting voor de laatste maal in de oude samenstelling, bij welke gelegenheid de overige bestuursleden aftraden.

Per 1 juli kwam een samenwerkings-

verband (Sibas) tot stand met de Stichting Energieonderzoek Centrum Nederland, de Stichting Waterloopkundig Laboratorium, de Stichting Maritiem Research Instituut Nederland, de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium en de Nederlandse Centrale Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek. Het samenwerkingsverband heeft ten doel een marktgericht, onafhankelijk en hoogwaardig potentieel voor beleidsanalytische studies operationeel te hebben, dat tegen verrekening overheid en anderen adviseert en op basis van financiële bijdragen van de overheid ten behoeve van de gemeenschap de voor beleidsanalyse benodigde deskundigheid in Sibas-verband bij partijen verder ontwikkelt en operationaliseert. De duur van het geen rechtspersoonlijkheid hebbende samenwerkingsverband is van 1 juli 1981 tot 1 juli 1983; vóór laatstgenoemde datum zal overleg worden gevoerd over het al dan niet voortzetten van het samenwerkingsverband en de vorm van de eventuele voortzetting.

Tegen het einde van het verslagjaar werd besloten tot samenwerking met Tecplan Ltd., welke organisatie zich richt op transportplanning, energie en „software”.

Op 26 en 27 mei werd een werkcongres georganiseerd met betrekking tot het onderwerp „Industrial migration and mobility in the European Community”. Behalve door het Instituut werden bijdragen geleverd door sprekers uit België, Denemarken, Engeland, Frankrijk, Ierland, Italië en West-Duitsland. Er was een zestigtal deelnemers, die allen ervaring met onderzoek met betrekking tot het onderwerp hadden.

Reeds langere tijd worden door het Instituut kosten-batenanalyses gemaakt van het effect van een geneesmiddel (ziekenhuisopnamen, operaties, werkverzuim). Te zamen met Smith Kline & French BV werd op 20 maart een symposium te Amsterdam georganiseerd, waarin dit onderwerp door een vijftal buitenlandse sprekers alsmede door een medewerker van het Instituut werd besproken.

Op 16 oktober werd aan prof. dr. J. H. P. Paelinck het eredoctoraat van

de Universiteit van Poitiers toegekend. Prof. drs. H. W. Lambers hield op 26 november zijn afscheidscollege als gewoon hoogleraar aan de Economische Faculteit van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Dit afscheidscollege onder de titel „Uitgesproken institutioneel?” vond plaats aan het einde van een voor deze gelegenheid gehouden studiedag onder het motto „Het scheiden van de markt”.

Op 31 december telde het Instituut 104 medewerkers (vorig jaar 100). Ook dit jaar waren buitenlandse gasten gedurende kortere of langere tijd op het Instituut werkzaam.

In de serie „Foundations of empirical economic research” verschenen 20 studies en in de serie „Contributions to East European economic research” verschenen 2 studies.

Economisch Statistische Berichten

Het weekblad verscheen 50 maal; de jaargang telde 1.304 (het vorige jaar 1.492) bladzijden (exclusief omslag en register).

Het onderzoekingswerk

De hieronder vermelde studies, adviezen en missies met betrekking tot ontwikkelingslanden zijn of worden verricht op verzoek van het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, tenzij anders is vermeld.

Buiten Europa

Kosten-batenanalyses en parameters concentratielanden. Een handleiding voor de toepassing van kosten-batenanalyses in ontwikkelingslanden wordt opgesteld; naast de benodigde theorie zal een aantal „case studies”, ontleend aan de praktijk van de Nederlandse hulpverlening worden opgenomen. Voorts worden per concentratieland de benodigde gegevens verzameld voor de economische en sociale analyse van projecten; het gaat hierbij in de eerste plaats om gegevens inzake de te gebruiken discontovoet, het schaduwloon en de conversiefactoren benodigd voor het omzetten van marktprijzen in efficiency- en sociale prijzen.

Schenkingselement leningen ontwikkelingslanden. Volgens de definities van het Development Assistance Committee van de OECD werd het schenkingselement van leningen op concessionele voorwaarden bepaald en geanalyseerd.

Bangladesh. In het kader van een voorstudie over het baggerprogramma werd deelgenomen aan een missie die ten doel had de zaken aldaar te inventariseren, de prioriteit van baggeren t.o.v. andere sectoren aan te geven en bij hoge prioriteitstoekenning, deze verder uit te werken. Ten gevolge op een eerder ge-

geven beoordeling over planning tot de vestiging van een textielfabriek werd te zamen met textielexperts een analyse gemaakt van de overcapaciteit in een aantal textielfabrieken en aanbevelingen tot renovatie van een tweetal fabrieken gegeven.

Benin. Een beoordeling werd gegeven van een voorstel tot vestiging van een rijstpellerij in het noorden van dit land.

Boven-Volta. Deelgenomen werd aan een missie ter bestudering van de mogelijkheden tot het oprichten van een geografisch-kartografisch instituut. De deelname diende om de economische aspecten van de Nederlandse hulp te beoordelen.

Colombia. Assistentie bij het leiden van een team van experts en bijbehorende medewerkers en bij het opzetten en toepassen van een studieraam voor projecties van vraag naar en aanbod van arbeid ten behoeve van het werkgelegenheidsplan en voor een evaluatiesysteem voor uitbreiding van klassikaal en technisch onderwijs werd voortgezet.

Egypte. Een grote integrale transportstudie, gefinancierd door de Wereldbank en Egypte en uitgevoerd in samenwerking met in het kader van Nedeco samenwerkende ingenieursbureaus kwam gereed. Deze in 1979 begonnen studie had betrekking op alle vormen van transport (wegen, spoorwegen, riviervvaart, luchtvaart, pijpleidingen).

Indonesië

— **Industrial Service Centre.** Deelgenomen werd aan de activiteiten van een adviesgroep ter bestudering, beoordeling en eerste voorbereiding van genoemd centrum.

— **Ministerie van Openbare Werken.** Nederlandse deskundigen dienen het Directoraat-Generaal „Housing, Building, Planning en Urban Development” van advies met betrekking tot de planning van „utilities” (zoals waterleiding, drainage, huisvesting). Het Instituut verzorgt de „backstopping” van dit team door het geven van adviezen en het verzorgen van korte-termijnexpertise.

— **Industrialisatie en capaciteitsbenutting.** Ten behoeve van het Indonesische Ministerie van Justitie werd de studie voortgezet over de mogelijkheden om bestaande overcapaciteit in een aantal Indonesische basisindustrieën terug te brengen. Aandacht wordt daarbij tevens besteed aan maatregelen ter stimulering van de binnenlandse vraag naar basisproducten bij het opzetten van nieuwe industriële projecten. De studie omvat een methodologisch deel en een uitvoerige survey van de bestaande productiecapaciteit in een groot aantal bedrijfstakken. Rekening wordt gehouden met geografische spreiding van activiteiten, keuze van technologie en ontwikkeling van kleinindustrie.

— **Automatiseringsproject Bank Rakyat Indonesia.** Deelgenomen wordt aan een bilaterale stuurgroep die inzake genoemd project adviseert.

— **Aceh.** Het samenwerkingsproject met de Syiah Kuala Universiteit en het participeren in de werkzaamheden van het regionale planbureau werden voortgezet. Een missie had tot taak de mogelijkheden te verkennen tot het komen van effectieve bestrijding van vervuiling door bestaande en nieuw te vestigen industrieën in Noord-Aceh. Assistentie werd verleend voor een missie, die als taak had het afronden van de voorbereidingen voor een centrum voor koffieontwikkeling en -verwerking. Voorts werd geadviseerd over de volgende voor uitvoering in aanmerking komende projecten: de aanleg van „rural roads”, kleine irrigatiewerken en bevordering van kleinindustrie. Deelgenomen werd aan een missie, die ten doel had voorbereiding te treffen voor het opstellen van een structuurplan voor het industriegebied bij Lhok Seumaweh.

— **Java.** Door de economische faculteit van de Universiteit van Indonesia werd ten behoeve van de Bank Indonesia een „base-line survey” met betrekking tot kleinkrediet uitgevoerd, waarin gedurende een aantal maanden werd geparticipeerd. Voorts wordt gedurende een periode van twee jaren te zamen met Indonesische experts terzake een groep van economen uit het Indonesische bankwezen bijgestaan met betrekking tot korte studies over de ontwikkelingsmogelijkheden van subsectoren van o.a. industrie, landbouw en veeteelt in de omgeving van Jakarta. Medegewerkt wordt aan de evaluatie van een coöperatieproject in Centraal Java, waarvan de uitvoering moeilijkheden ondervindt. Ook dit jaar werd de regionale planning voor Indramayu verder begeleid.

— **Madura.** Met technische experts werd deelgenomen aan een missie, die tot taak had het in 1977 door het Instituut uitgebrachte rapport *Rehabilitation of solar salt works on East Madura* overeenkomstig de nieuwste gegevens te evalueren.

— **Molukken.** De begeleiding van regionale planning voor de Molukken werd voortgezet.

Hiermede is de verslaggeving over de werkzaamheden ten behoeve van Indonesië beëindigd.

Kenya. In samenwerking met textiel- en opleidingsexperts werd een onderzoek ingesteld naar de gewenste omvang van een trainingsinstituut op het gebied van textiel in relatie tot de huidige en te verwachten omvang van de textielindustrie in het land. Voorts werd de gang van zaken geëvalueerd van een groot irrigatieproject ten behoeve van de katoenteelt. Voorts werd een onderzoek ingesteld naar de economische haalbaarheid

van het verbouwen van suikerriet en naar de wijze waarop dit het best kan geschieden.

Laos. Deelgenomen werd aan een transportmissie ter beoordeling van de volgende projecten: constructie van een transitohaven in Keng Kabao, constructie van een scheepswerf te Vientiane, verbetering van het transport op de Mekong en verbetering van de overslag in de rivierhavens Thanalang en Lak Si.

Mozambique. De belangrijke rol die Beira als haven voor een aantal landen en zuidelijk Afrika speelde, is door politieke omstandigheden de laatste jaren geleidelijk aan verminderd. Mogelijk kan nu, met name na het onafhankelijk worden van Zimbabwe, de vroegere rol weer worden hersteld. Het onderzoek naar de haven en naar het toegangskanaal daarvan heeft ten doel te komen tot een optimale ontwikkeling van de haven in overeenstemming met de toename van de te vervoeren goederenhoeveelheid van en naar het achterland. Aan deze Nedecostudie, waarvan het Instituut de leiding heeft, nemen voorts deel het ingenieursbureau Dwars, Hedrik en Verhey en het Waterloopkundig Laboratorium, terwijl voor het beschikbaar hebben van schepen voor hydraulische metingen en voor boringen Osint VOF is gecontracteerd. De studie met betrekking tot de rehabilitatie van de haven kwam gereed en die over de verdieping van het toegangskanaal wordt in 1982 voortgezet; aan het lange-termijnontwikkelingsplanonderzoek zal in 1982 worden begonnen.

Oman. In opdracht van het Ministerie van Handel en Industrie van het Sultanaat en in samenwerking met HVA International werd een marktonderzoek uitgevoerd met het oog op de bevordering van de land- en tuinbouwproducten ten behoeve van de eigen voorziening en van de export, dit laatste in verband met de situatie, die bij vermindering van de aardolieproductie zou kunnen ontstaan.

Pakistan. Ook dit jaar werd leiding gegeven en deelgenomen aan studies aangaande werkgelegenheid, mankrachtplanning en basisbehoeften in samenwerking met het Ministerie van Arbeid en het Planbureau in dit land. Voorts werd een beoordeling gegeven over een voorstel over de methodiek van financiële en beleidsmatige voortgangscntrole in een aantal sectoren van de Pakistaanse economie. Ten gevolge hierop wordt deelgenomen aan de begeleiding van dit project, genaamd „Performance audit methodology development and performance audit training programme” bij de Algemene Rekenkamer te Lahore.

Sri Lanka. Beoordeeld werd de feasibility van een rehabilitatie van het vroegere „Dutch canal”, dat over een lengte van 140 km loopt van Colombo noordwaarts langs de kust tot Puttalam.

Tanzania. Met betrekking tot het strekken van Nederlandse ontwikkelingshulp werden de gevolgde procedures onderzocht en beoordeeld aan de

hand van voor de diverse categorieën ontwikkelingshulp vastgestelde criteria. Het economisch gedeelte van het onderzoek was beperkt tot het geven van een aanzet tot een selectie criterium voor de keuze van bedrijven, die bij voorkeur zouden moeten worden gesteund. Een evaluatierapport met betrekking tot een te vestigen maïsfarm werd beoordeeld. Problemen met betrekking tot de ka-toenproductie en -industrie werden geïdentificeerd en noodzakelijke aanbevelingen om verdere achteruitgang te voorkomen werden gedaan. Aan het einde van het jaar werd begonnen met een studie over de oliezadensector in verband met de te grote verwerkingscapaciteit van de bestaande fabriek in relatie tot de omvang van de oliezadenverbouw.

Zambia. Op verzoek van het Koninklijk Instituut voor de Tropen wordt deelgenomen aan een team dat zich met de voedselstrategie in Zambia bezighoudt; de studie, die afwisselend in Zambia en in Nederland wordt uitgevoerd, vindt plaats in het kader van een reeks voedselstudies.

West-Europa

Onderzoekingen met betrekking tot de ontwikkelingen in *West-Europa* werden voortgezet. Dit was het geval met het onderzoek betreffende de sectorale en regionale ontwikkelingspatronen in *West-Europa*. In 1976 waren vier fasen van dit onderzoek, dat ten doel heeft een model op te stellen om de regionale-structurele ontwikkeling te verklaren en te prognostiseren, praktisch gereed. De laatste fase van het onderzoek behelst de opzet van drie verklarende variabelen (urbanisatie, arbeidsmarkt en regionale politiek), voorlopige analyses van het verzamelde datamateriaal, de opzet en toetsing van het model en het maken van berekeningen voor 1980 en 1990 door toepassing van het model; daarbij zal van verschillende hypothesen met betrekking tot de macro-economische groei in de diverse lidstaten worden uitgegaan. Voorts werd van de Europese Gemeenschap opdracht ontvangen voor een onderzoek naar de toekomstige regionale werkgelegenheid, gesteld tegenover het regionale arbeidsaanbod in *West-Europa*. Een model zal worden opgesteld voor het vooruitberekenen van zowel de vraag- als de aanbodkant van de regionale arbeidsmarkt. Dit model zal betrekking hebben op het nationale en het regionale niveau en zal inzicht in het proces geven en het mogelijk maken alternatieve hypothesen door te rekenen. In samenwerking met andere Europese onderzoekinstellingen wordt een onderzoek uitgevoerd in het kader van een onderzoeksprogramma van de Europese Gemeenschap, dat een aantal onderzoekingen op zeer verschillend terrein omvat, die moeten leiden tot aanbevelingen voor het richten van de technische ontwikkeling op het wegnemen van factoren die de oorzaak vormen van

problemen waarmee de Europese Gemeenschap zal worden geconfronteerd. Als één van deze problemen wordt de regionale ongelijkheid gezien, met name veroorzaakt door de gebrekkige mogelijkheden voor economische ontwikkeling van de meest achtergebleven gebieden. Deze studie richt zich op de vraag of door nieuwe technologische ontwikkelingen de keuze van vestigingsplaats zodanig kan worden beïnvloed dat bedrijven zich in de toekomst meer op het regionale profiel van de probleemregio's gaan richten.

Nederland

Ontwikkeling van de werkgelegenheid per bedrijfsklasse en per gewest in Nederland, in opdracht van de Rijksplanologische Dienst. Nadat in 1974 het Instituut te kennen had gegeven dat het mogelijk moest worden geacht te komen tot een model dat vermelde ontwikkeling op grond van een aantal bepalende factoren zou kunnen verklaren, werd opdracht tot de studie, die in een aantal fasen zou worden uitgevoerd, ontvangen. Een van de aspecten van het onderzoek is de geweldige omvang van de statistische werkzaamheden, het ontbreken van coherent statistisch materiaal voor een redelijk lange periode en een gedetailleerde regionale indeling. Een ander belangrijk facet is de beperktheid van de empirische kennis van de te verklaren en de te voorspellen fenomenen. Begonnen werd met de opstelling van vergelijkbare gegevens met betrekking tot de werkgelegenheid per bedrijfsklasse en per gewest voor de jaren 1959-1975, welke moeizame arbeid in 1979 kon worden afgerond. Intussen kon worden vastgesteld dat de studie zou worden gebaseerd op een indeling in 80 gewesten en 27 bedrijfsklassen. Reeds eerder werd begonnen met de opstelling van gegevens met betrekking tot de factoren die de ontwikkeling van de werkgelegenheid kunnen verklaren en werd vervolgens overgegaan tot het vaststellen van de mogelijkheden tot kwantificering per gewest en per jaar van de gehele analyseperiode; deze werkzaamheden kwamen gereed in 1980. Na de nodige voorstudies werd in 1980 begonnen met de eerste opzet van het model, dat de naam is gegeven van RESPON: ruimtelijke economische en sociale planning en ontwikkeling in Nederland. Dit model zal een beter inzicht dan tot dusverre in de dynamiek van het gehele Nederlandse sociaal-economische en ruimtelijke systeem moeten geven en daarmee een betere grondslag voor het beleid op een groot aantal zeer uiteenlopende terreinen. Een dergelijk algemeen model kan echter slechts met succes worden geoperationaliseerd indien elk van de onderdelen afzonderlijk wordt geschat. Het gedeelte waar in de studie de nadruk op viel, is de sectorale werkgelegenheidsontwikkeling per gewest, d.w.z. de opzet van een model, dat het totaal van alle bedrijfsklassen en van alle rele-

vante vestigingsfactoren omvat; de eerste opzet hiervan kwam gereed. Rondom deze kern kan het model naderhand worden uitgewerkt tot een vrij compleet multiregionaal bevolkings-, werkgelegenheids- en arbeidsmodel. Bij de voortzetting van de studie, waartoe opdracht werd ontvangen, zal de ruimtelijke ontwikkeling van de sectorale werkgelegenheid niet worden geschat op basis van zeer gedetailleerde regionale waarnemingen, maar vanuit de landelijke ontwikkeling, waarna de verdeling naar het laagste regionale niveau zal plaatsvinden. De eerste fase van dit gedeelte van het onderzoek betreft de theoretische en technische implicaties van deze tweestapsbenadering.

Migratie, werkverandering en pendel in West-Nederland, 1974-1977, in opdracht van het Projectbureau Integrale Verkeers- en Vervoerstudies. In dit onderzoek stond centraal de analyse van de samenhang in de loop van de tijd tussen intergemeentelijke verhuisstromen en werkveranderingsstromen enerzijds en veranderingen in de pendelstromen anderzijds. De ruimtelijke verwevenheid van processen op de arbeidsmarkt, de woningmarkt en op het terrein van de verkeersontwikkeling komt hieruit naar voren. Het rapport geeft een kwantitatieve beschrijving en een interpretatie van woon- en werkherlocatieverschijnselen die in 1974 en in 1976 hebben plaatsgevonden in de Randstad en haar belangrijkste uitstralingsgebieden.

Ruimtelijk verdeelmodel voor wonen, werken en pendel, in opdracht van de Rijksplanologische Dienst. De laatste vijf jaren werden op verzoek van het Projectbureau Integrale Verkeers- en Vervoerstudies van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat verschillende studies uitgevoerd die betrekking hadden op de samenhang tussen de ruimtelijke ontwikkelingen van wonen en werken in de Randstad en omgeving en werden met het beschikbare datamateriaal experimenten uitgevoerd in de vorm van rekenmodellen, die een uitbreiding vormden van de bestaande migratie- en distributiemodellen. Tegen het einde van het vorige jaar werd op verzoek van de Rijksplanologische Dienst begonnen met het ontwikkelen van een model, waarmee — bij een gegeven verdeling van de (werkende) beroepsbevolking en de (bezette) arbeidsplaatsen in de Randstad en haar uitstralingsgebieden — kan worden nagegaan in welke richting de migratie-, de werkveranderings- en de woon-werkverkeersstromen van beroepsbeoefenaars zich kunnen ontwikkelen. Het nu ontwikkelde allocatiemodel wijkt af van het gebruikelijke type dat men in migratie- en verkeersstudies aantreft omdat het niet alleen de interregionale migratie, maar tegelijk ook de interregionale werkverandering van beroepsbeoefenaars beschrijft. Aldus is het in staat een beeld te geven van de wijze waarop de woon- en werkherlocatie van werkenden leidt tot verschuivingen in

het pendelpatroon en daarmee uitkomsten te leveren die niet alleen in termen van migratie en werkveranderingen interpreteerbaar zijn, maar tevens in termen van woon-werkverkeer. Een vooruitberekingsmethode is ontworpen en twee vooruitberekingsexperimenten zijn verricht. De studie heeft er o.a. toe geleid dat op basis van de theorie over het woon- en werkveranderingsgedrag een kwantificeerbaar model kon worden afgeleid. Voorts is het mogelijk gebleken de aanzienlijke schattingsproblemen die samenhangen met het gewenste aantal te betrekken regio's onder de knie te krijgen en een eenvoudig vooruitberekingsmodel op te stellen waarin de schattingsresultaten voor prognosedoeleinden kunnen worden aangewend. Ten gevolge op het ontwikkelde dubbelallocatiemodel worden vooruitberekeringen gemaakt die betrekking hebben op de periode 1980-2000 en geschieden ten behoeve van de werkzaamheden die door de Rijksplanologische Dienst worden verricht in het kader van de herziening van de structuurschets voor de verstedelijking.

Verplaatsings- en locatiegedrag noordelijk deel van de Randstad, op verzoek van het Projectbureau Integrale Verkeers- en Vervoerstudies van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat werd vervolgd. Opnieuw kwam een deelrapport gereed, waarna opdracht voor de derde fase van het onderzoek werd ontvangen.

Analyse arbeidskrachtentelling 1979, in opdracht van de Rijksplanologische Dienst. Deze analyse is een vervolg op die van de arbeidskrachtentellingen 1975 en 1977 en geschiedt in het kader van de ruimtelijke procesbewaking.

Ongeschoolde arbeid, in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken. Met het gereedkomen van de „case studies” werd dit onderzoek beëindigd.

De volgende *arbeidsmarktonderzoeken* werden voortgezet:

- de arbeidsmarktontwikkeling in de Nederlandse zeehavengebieden, in opdracht van de Commissie Zeehavenoverleg;
- de bouw van het kernmodel van de arbeidsmarkt, in opdracht van de Stuurgroep Nationaal Programma Arbeidsmarktonderzoek;
- de arbeidsmarkt voor leerkrachten voortgezet onderwijs, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen;
- schaarste en beloningsverhoudingen, op verzoek van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Vestigingsplaatsfactoren en bedrijvigheid in Rotterdam, in opdracht van de gemeente Rotterdam. De resultaten van het onderzoek zullen als handvat moeten dienen voor het regionaal-economisch beleid; centraal hierbij staat de verbetering van de economische structuur door middel van een instrumentarium, gericht op de vestigingsplaatsfactoren. Voorts

dient het wervingsbeleid te worden gevoerd met inzichten over de relatieve concurrentiepositie van Rotterdam. Zowel de sterke als de zwakke kanten van het regionale vestigingsmilieu zullen worden onderzocht, mede op basis van de vestigingsprofielen van vijf concurrerende havensteden en vier Nederlandse steden.

Kantorenonderzoek Zuid-Holland West in opdracht van de gemeente 's-Gravenhage en de Provinciale Planologische Dienst. Om een meer gericht en beheerst beleid ten aanzien van de kantorensector in het kader van de doelstelling van het stabiliseren van de totale Haagse werkgelegenheid mogelijk te maken is meer inzicht nodig in een aantal ontwikkelingen en de onderlinge samenhang daarvan. Tevens maakt een vergroot inzicht in de regionale dynamiek van de kantorensector het mogelijk om streek-, structuur- en bestemmingsplannen beter op te zetten en te beoordelen. In dit vooronderzoek zijn de volgende hoofdpunten nader onderzocht: het opstellen van een raamwerk, waarmee de problematiek het best kan worden aangepakt; het invullen van het opgestelde raamwerk, waarbij een beoordeling plaatsvindt van de mate waarin bestaande studies en het beschikbare statistische materiaal voldoen om een betrouwbare basis te leggen voor de kantorenplanning in het streekplangebied; het vaststellen van de onderwerpen waarvoor aanvullend onderzoek moet worden uitgevoerd om geïdentificeerde leemten te kunnen opvullen.

Behoeftes aan kantoorruimten in Leeuwarden, in opdracht van deze gemeente. Dit onderzoek is een voortzetting van het in 1980 afgesloten vooronderzoek. Onderzoek werd verricht, geadviseerd en gerapporteerd met betrekking tot Midden-Gelderland, het Oostelijk Mijngebied en Rijnmond en de in deze regio's liggende gemeenten, en voorts met betrekking tot het Gooi en de gemeenten Amersfoort, Beverwijk, Capelle aan den IJssel, Landgraaf, Leeuwarden, Oostburg, Rotterdam en Zeist. Met betrekking tot de haven van Beverwijk werd onderzoek of de aanleg van een nieuwe kade met voldoende diepgang voor zeeschepen economisch is verantwoord. De stagnerende economische groei, die mede invloed heeft op de consumptieve bestedingen, maakte het wenselijk voor het *Oostelijk Mijngebied* binnen het winkelmodel lagere-groeivarianten uit te rekenen dan waarvan werd uitgegaan bij het distributie-planologisch onderzoek 1977/1978; voorts werd de winkelinventarisatie van 1977 bijgesteld en werden de ruimtelijke consequenties van enerzijds de verminderde groei van de consumptieve bestedingen en anderzijds de mutaties in het winkelbestand aangegeven. Ook een in 1975 uitgevoerd detailhandelonderzoek betreffende *Het Gooi* en omgeving werd geactualiseerd. Voor de gemeente *Oostburg* werd een onderzoek afgesloten, dat naast de win-

kelvoorzieningen en de functie van de markt betrekking had op de recreatie en de rondwegproblematiek voor de kern van Oostburg en Schoondijke. Een beoordeling van het winkelapparaat nu en in de toekomst, conclusies, aandachtspunten en aanbevelingen sluiten het rapport af. Gereed kwam eveneens het distributie-planologisch onderzoek *Rijnmond-Zuidwest*, dat in samenwerking met het Economisch-Technologisch Instituut voor Zuid-Holland werd verricht. Naast de samenvatting, de conclusies en aanbevelingen bevat het rapport hoofdstukken over de dataverzameling en -verwerking, het winkelmodel en de prognose, de bewinkelingsgraad op Voorne-Putten en in IJsselmonde, alsmede over de effecten van grootschalige vestigingen in Hoogvliet en Spijkenisse. Begonnen werd met een distributie-planologisch onderzoek voor de gemeente *Landgraaf*. Het onderzoek wordt afgestemd op de vraag welke gevolgen het tot stand komen van deze nieuwe gemeente heeft voor de visie op de distributie-planologie, neergelegd in het desbetreffende onderzoek voor het Oostelijk Mijngebied, van elk van de toenmalige afzonderlijke gemeenten Schaesberg, Ubach over Worms en Nieuwenhagen; ook dienen de gevolgen te worden aangegeven van de vestiging van een winkelcentrum in de nieuwe gemeente. Voor *Capelle aan den IJssel* worden de effecten berekend van voorgenomen traditionele meubelvestigingen. Het in 1977 verrichte onderzoek naar de winkelfunctie van Zeist werd geactualiseerd; het arbeidsmarktonderzoek voor deze gemeente werd voortgezet. Eveneens voortgezet werden de volgende onderzoeken: het distributie-planologisch onderzoek betreffende het centrum van *Rotterdam*, het distributie-planologisch onderzoek *Midden-Gelderland* en het winkel- en bedrijvenonderzoek *Amersfoort*.

Minimumprijzen en consumenten krediet. In opdracht van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Konsumentenaangelegenheden werd gerapporteerd over voor de consument gunstige of ongunstige werkingen van regelingen op het gebied van minimumprijzen en consumentenkrediet.

Arbeidstijdverkorting en consumptie, in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken. Een vooronderzoek wordt uitgevoerd naar de invloed van arbeidstijdverkorting op de consumptie.

Energieprijzen en de huishoudens, in opdracht van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Konsumentenaangelegenheden. De bijdrage over dit onderwerp had betrekking op een analyse van de invloed van de stijgende energieprijzen, op de bestedingsmogelijkheden van de consumenten, alsmede op het vaststellen van de variabelen die het energieverbruik in de huishoudens beïnvloeden, de wijze waarop deze kunnen worden geoperationaliseerd en de gewenste omvang van de steekproef voor een onder-

zoek op microniveau naar energieverbruik en inkomen.

Inflatie en consumptie, in opdracht van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Konsumentenaangelegenheden. Ten gevolge op het vooronderzoek, dat gericht was op het inventariseren van de mogelijkheden om voor verschillende doelgroepen van consumenten de ontwikkeling van de koopkracht van de gulden statistisch te meten, kwam het vervolgonderzoek gereed. Dit onderzoek hield in het berekenen van de jaarlijkse prijsontwikkeling voor acht inkomensgroepen voor de periode na 1974, terwijl voorts een methodologisch kader werd opgezet om op basis van recente budgetonderzoekingen en uitgaande van de prijsontwikkeling groeperingen te traceren, die in meerdere of mindere mate de invloed van de prijsontwikkeling ondervinden.

Analyse wereldhandel. Op verzoek van de Stichting Gaia Institute wordt aan de hand van te verzamelen statistisch materiaal een beschrijving gegeven van internationale handelsbetrekkingen, waarbij specifieke aandacht wordt besteed aan het vraagstuk van de mate van „self-sufficiency” van regio's in de wereld, met het doel een eerste indruk te verkrijgen van de kosten van een grotere mate van „self-sufficiency”.

Commerciële dienstverlening in Nederland, in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken. Door zes instellingen worden onderzoekingen uitgevoerd naar de ontwikkelingen en potenties van de commerciële dienstverlening in Nederland. Deze deelstudies betreffen: de zelfstandigheid van diensten, de stapelplaatsfunctie, de groothandel in kantoormeubelen, bewakings- en beveiligingssystemen, de congres- en seminarmarkt en de sector audio-visuele media; binnen deze studies wordt aandacht besteed aan de regionale ontwikkeling en aan het vestigingsgedrag. Het Instituut dient er zorg voor te dragen dat deze regionale en locationele aspecten op gelijke wijze en met de nodige diepgang in deze onderzoekingen worden vervolocht. Naast deze coördinerende advies-taak zal, nadat de deelonderzoekingen zijn voltooid, door het Instituut worden gerapporteerd over de regionale ontwikkelingen van de commerciële dienstverlening.

Toekomstperspectieven export van Nederlandse diensten, in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken. Een eerste verkenning kwam gereed, waarbij het accent ligt op een inventarisatie en classificatie van internationale diensten. Voorts wordt op globale wijze ingegaan op de geografische deelmarkten en een methodologisch kader voor verder onderzoek gepresenteerd. Ten gevolge hierop wordt een analyse van de Nederlandse stapelplaatsfunctie mede gericht op de toekomst gemaakt.

Groei-kernenbeleid in het kader van de heroverweging van de rijksbegroting, op verzoek van het Ministerie van Financiën. In het rapport is het regionaal-

economisch beleid en het groei-kernenbeleid geschetst. Vervolgens wordt ingegaan op het hierbij behorende instrumentarium, waarna een korte evaluatie van het beleid plaatsvindt, waarbij het accent op de realisatie van de doelstellingen ten aanzien van wonen en werken ligt. Een theoretisch kader wordt gepresenteerd voor het traceren en beoordelen van de overheidsuitgaven met betrekking tot het groei-kernenbeleid.

De Nederlandse economie in buitengewone omstandigheden, in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken. Een vooronderzoek wordt uitgevoerd over de aanpassing van de Nederlandse economie aan te verwachten behoeften in buitengewone omstandigheden.

Bemiddeling op de woningmarkt, in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken. In 1980 werd gerapporteerd over de betekenis van de bemiddeling en de aard van de door makelaars verleende diensten. In het verslagjaar werd onderzocht in hoeverre bij kopers en verkopers sprake is van tevredenheid over de door de bemiddelaar verleende diensten. Een enquête onder kopers en verkopers diende als basis voor de analyse en conclusies.

Exploitatie van overdekte zwembaden, op verzoek van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk. Aanleiding tot dit onderzoek is de omstandigheid dat de exploitatie van zwembaden, mede gezien de teruglopende financiële mogelijkheden van de gemeentelijke overheden, in veel gemeenten een bron van zorg is. Het doel van het onderzoek is een inzicht te verkrijgen in de landelijke problematiek van de exploitatie van zwembaden en het doen van aanbevelingen welke tot een doelmatiger bedrijfsvoering kunnen leiden. De afgesloten eerste fase van dit onderzoek dient als oriënterend en voorbereidend te worden beschouwd.

Optimalisering ruimteverwarming, in opdracht van de Nederlandse Energie Ontwikkelingsmaatschappij. Een rekenmodel werd ontwikkeld waarmee op lokaal en regionaal niveau besparingsmogelijkheden ten aanzien van nieuwbouwwijken op het terrein van de ruimteverwarming kunnen worden geëvalueerd. Vervolgens is opdracht ontvangen dit rekenprogramma ten behoeve van „modelwijken” operationeel te maken, opdat in praktijksituaties verschillende ruimteverwarmingssystemen met elkaar kunnen worden vergeleken. Het doel van de volgende fase van onderzoek is het ontwikkelde rekenprogramma operationeel te maken.

Regionale energieplanning, in opdracht van de Nederlandse Energie Ontwikkelingsmaatschappij. Te zamen met het Centrum voor Energievraagstukken en TNO zal een nota over het nut van regionale energieplanning, toegelicht aan de hand van een voorbeeld, worden samengesteld.

Verkeer en energie, in opdracht van het Ministerie van Verkeer en Water-

staat. Aan de Stichting Het Nederlands Vervoerswetenschappelijk Instituut is een onderzoek opgedragen naar de relatie tussen verkeer en energie. Een aantal bureaus neemt aan het onderzoek deel. Het Instituut nam aan de voorbereidende deel en wordt onderzoekmatig betrokken bij de regionalisatie van bedrijfstakgegevens.

Parkeeronderzoek, in opdracht van het Projectbureau Verkeers- en Vervoerstudies van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Deze studie had ten doel om op basis van een beschrijving van de samenhang tussen de verschillende aspecten van het parkeren en een overzicht van de stand van zaken op het gebied van literatuur en onderzoek te komen tot aanbevelingen voor in de toekomst te verrichten parkeerstudies. De studie was overeenkomstig de opdracht beperkt tot de problematiek in gebieden met verkeersruimtegebrek, in het bijzonder in de stadscentra.

Voorzieningsniveau openbaar stadsvervoer, in opdracht van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Deze studie, gericht op de theorievorming ten aanzien van normen voor het voorzieningsniveau, kwam gereed.

Verkeerscirculatieplan Groningen, op verzoek van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Op basis van door anderen verrichte voorstudies heeft het Instituut een evaluatie gemaakt van doel, verwachtingen en realisatie van het uitgevoerde verkeerscirculatieplan, mede in vergelijking met een aantal buitenlandse verkeerscirculatieplannen.

Werkgelegenheidsaspecten van verkeer en vervoer, in opdracht van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Na het ondernomen vooronderzoek zal deze studie moeten resulteren in een operationeel instrument, waarmee werkgelegenheidseffecten van beleidsalternatieven op nationaal niveau met betrekking tot verkeer en vervoer kunnen worden doorgerekend.

Tijd- en reiskostenbudgetten verkeersdeelnemers, in opdracht van het Projectbureau Integrale Verkeers- en Vervoerstudies van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Het wordt van belang geacht naast tijdbudgetstudies ook reiskostenbudgetten te analyseren. Het op dit laatste betrekking hebbende vooronderzoek kwam gereed.

Decentralisatie verkeers- en vervoersbeleid, op verzoek van de Raad voor het Binnenlands Bestuur en de Rijksuniversiteit Groningen. De Vakgroep Bestuursrecht en Bestuurskunde van deze universiteit bestudeert de mogelijkheden van genoemde decentralisatie. De deelneming van het Instituut aan dit onderzoek betreft voornamelijk de financiële aspecten van de decentralisatie.

Verwijdering afvalstoffen in de provincie Groningen. Op verzoek van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en de provincie Groningen werd het door het Instituut eerder ontwikkelde afvalrekenmodel voor genoemde provincie toegepast.